

YANGI O'ZBEKISTONDA INSON HUQUQLARI, ERKINLIK LARI VA ULARNING HUQUQIY KAFOLATLARI

Doniyarova Dilso'z Orziqul qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti talabasi

e- mail: don1yarovadilsuz@gmail.com

+99877 0372022

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19447744>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 02-aprel 2026 yil

Ma'qullandi: 05-aprel 2026 yil

Nashr qilindi: 07-aprel 2026 yil

KEY WORDS

Inson huquqlari, erkinliklar, huquqiy kafolatlar, Konstitutsiya, Milliy strategiya, sud islohotlari, ombudsman, xalqaro standartlar, qonun ustuvorligi.

ABSTRACT

Mazkur maqolada Yangi O'zbekistonda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashning huquqiy asoslari, amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning natijalari tahlil qilinadi. Xususan, Konstitutsiyaviy islohotlar, milliy strategiyalar, xalqaro standartlar implementatsiyasi hamda inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlarining rivojlanishi faktlar asosida yoritiladi.

Yangi O'zbekistonda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. So'nggi yillarda mamlakatda demokratik islohotlar jadallashib, inson manfaatlari eng oliy qadriyat sifatida e'tirof etilmoqda.

2023-yilda yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning qabul qilinishi inson huquqlari tizimini tubdan takomillashtirdi. Unda inson huquqlariga oid normalar uch baravardan ko'proq oshirilgani qayd etilgan.

Shuningdek, davlat tomonidan inson huquqlarini ta'minlash konstitutsiyaviy majburiyat sifatida mustahkamlab qo'yildi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- tizimli tahlil
- normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish
- statistik ma'lumotlarni tahlil qilish
- qiyosiy-huquqiy yondashuv

Ma'lumotlar rasmiy manbalar — milliy strategiyalar, qonun hujjatlari va davlat organlari hisobotlari asosida tahlil qilindi.

Natijalar

O'zbekistonda inson huquqlarini ta'minlash bo'yicha keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda.

2020–2024-yillar davomida inson huquqlariga oid:

- 58 ta qonun

- 57 ta Prezident farmon va qarorlari
  - 29 ta hukumat qarorlari qabul qilingan
- 2024-yilda esa qo'shimcha ravishda:

- 13 ta qonun
- 15 ta Prezident hujjati
- 8 ta hukumat qarori qabul qilingan

Milliy strategiya doirasida belgilangan 78 ta vazifaning 88 foizi bajarilgan.

Bundan tashqari:

- O'zbekiston 45 dan ortiq xalqaro inson huquqlari hujjatlariga qo'shilgan
- Parlament nazorati instituti joriy etilgan

Sud tizimida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. 2024-yilda fuqarolik ishlarining 41 foizi muqobil hal etish usullari orqali ko'rib chiqilgan.

Tahlil va muhokama

Yangi O'zbekistonda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash tizimi so'nggi yillarda tubdan yangilandi. Bu jarayon davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylanishi bilan birga, huquqiy, institutsional va amaliy mexanizmlarning kompleks rivojlanishini taqozo etdi. Ushbu bo'limda inson huquqlarini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari chuqur tahlil qilinadi.

Konstitutsiyaviy kafolatlarning kuchaytirilishi

2023-yilda qabul qilingan yangi tahrirdagi Konstitutsiya inson huquqlarini ta'minlashda muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Unda inson huquqlariga oid normalar uch baravar oshirilgani qayd etilgan. Bu o'zgarish inson huquqlarining faqat deklarativ emas, balki amaliy jihatdan kafolatlangan tizimga aylanishiga xizmat qilmoqda.

Yangi Konstitutsiyada "inson – jamiyat – davlat" tamoyili ustuvor qo'yildi. Bu esa davlatning asosiy vazifasi inson manfaatlarini ta'minlash ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Konstitutsiyada fuqarolarning nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy-iqtisodiy huquqlari ham kengaytirildi. Masalan, ijtimoiy himoya, tibbiy xizmatdan foydalanish, ta'lim olish kabi huquqlar davlat majburiyati sifatida mustahkamlandi.

Shuningdek, fuqarolarning xalqaro organlarga murojaat qilish huquqi konstitutsiyaviy darajada e'tirof etildi. Bu holat O'zbekistonning xalqaro huquqiy tizimga integratsiyalashuvining muhim belgisi hisoblanadi. Natijada inson huquqlarini himoya qilishning ikki bosqichli — milliy va xalqaro mexanizmi shakllandi.

Qonunchilik bazasining takomillashuvi

Yangi O'zbekistonda inson huquqlarini ta'minlash borasida qonunchilik bazasi sezilarli darajada yangilandi. So'nggi yillarda jinoyat qonunchiligi liberallashtirildi, jazolar tizimi insonparvarlashtirildi, fuqarolik va mehnat qonunchiligi takomillashtirildi.

Xususan, noqonuniy hibsga olish, qiynoqqa solish, majburiy mehnat kabi holatlarga nisbatan javobgarlik kuchaytirildi. Bu esa inson qadr-qimmatini himoya qilishda muhim omil bo'ldi. Shu bilan birga, sudgacha bo'lgan jarayonlarda advokatlarning rolini kuchaytirish, "habeas corpus" institutini kengaytirish kabi chora-tadbirlar ham inson huquqlarini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Qonunchilikdagi yana bir muhim jihat — gender tengligi va bolalar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlarning qabul qilinishidir. Xususan, xotin-qizlar huquqlarini himoya qilishga oid murojaatlar sonining oshgani bu yo'nalishdagi muammolar

dolzarbligini ko'rsatadi. 2024-yilda ayollar huquqlariga oid murojaatlar 121 foizga oshgan . Bu esa davlat tomonidan ushbu masalaga e'tibor kuchaytirilayotganini ko'rsatadi.

Institutsional tizimning rivojlanishi

Inson huquqlarini ta'minlashda institutsional tizim muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda bu borada Ombudsman instituti, Inson huquqlari bo'yicha Milliy markaz, parlament komissiyalari faoliyati kengaytirildi.

Ombudsman faoliyati ayniqsa e'tiborga molik. 2024-yilda Ombudsman tomonidan qo'llanilgan ta'sir choralari 2023-yilga nisbatan 7 foizga, 2022-yilga nisbatan esa 35 foizga oshgan . Bu esa inson huquqlari buzilishi holatlariga nisbatan tezkor va samarali choralar ko'rilyotganini anglatadi.

Shuningdek, Ombudsmanga kelib tushgan murojaatlar soni ham ortib bormoqda. 2024-yilda murojaatlar soni 23 mingdan oshgani qayd etilgan . Bu holat ikki jihatdan baholanadi: birinchidan, muammolar mavjudligini ko'rsatsa, ikkinchidan, fuqarolarning huquqiy ong va faolliigi oshganini bildiradi.

Bundan tashqari, monitoring mexanizmlari ham kuchaytirilgan. 2024-yilning birinchi yarim yilligida yopiq muassasalarda 452 ta monitoring tashrifi amalga oshirilgan . Bu esa qiynoqlar va noqonuniy muomala holatlarini oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Xalqaro standartlarning implementatsiyasi

O'zbekiston inson huquqlari sohasida xalqaro standartlarni joriy etishga alohida e'tibor qaratmoqda. Mamlakat BMT, YEXHT va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirmoqda.

Xususan, inson huquqlari bo'yicha xalqaro majburiyatlarni bajarish doirasida milliy hisobotlar taqdim etilmoqda. 2023-yilda ushbu yo'nalishda uchta milliy ma'ruza tayyorlangan . Bu esa O'zbekistonning xalqaro maydonda ochiqligi va shaffofligini ko'rsatadi.

Shuningdek, xalqaro tajribani milliy qonunchilikka implementatsiya qilish orqali inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlari takomillashtirilmoqda. Bu jarayon inson huquqlarining universal tamoyillariga moslashishni ta'minlaydi.

Sud-huquq tizimidagi islohotlar

Sud-huquq tizimi inson huquqlarini ta'minlashda asosiy mexanizmlardan biridir. O'zbekistonda bu tizimni isloh qilish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi.

Sudlarning mustaqilligini ta'minlash, sudyalarning daxlsizligini mustahkamlash, ochiqlik va shaffoflikni oshirish bu boradagi asosiy yo'nalishlar hisoblanadi. Sud qarorlarining elektron bazasi yaratilib, fuqarolar uchun ochiq bo'lishi ta'minlandi.

Shuningdek, muqobil nizolarni hal etish usullari — mediatsiya, arbitraj kabi institutlar joriy etildi. Bu esa sud yuklamasini kamaytirish bilan birga, fuqarolar uchun qulay va tezkor himoya mexanizmini yaratdi.

Sud-huquq tizimidagi islohotlarning yana bir muhim jihati — inson huquqlariga oid ishlarni ko'rib chiqishda xalqaro standartlarga moslashishdir. Bu esa sud qarorlarining sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarni ta'minlash

Yangi O'zbekistonda inson huquqlarini ta'minlash faqat siyosiy yoki fuqarolik huquqlari bilan cheklanmaydi. Ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarni ta'minlash ham muhim yo'nalish sifatida qaralmoqda.

Aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, kambag'allikni qisqartirish, bandlikni ta'minlash bo'yicha davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Bu esa insonning munosib hayot kechirish huquqini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslar, ayollar, bolalar kabi ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarning huquqlarini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Muammolar va istiqbollar

Shunga qaramay, inson huquqlarini ta'minlash tizimida ayrim muammolar ham mavjud. Xususan:

- huquqiy madaniyatning yetarli darajada shakllanmaganligi
- ayrim hududlarda qonunlarning to'liq ijro etilmasligi
- byurokratik to'siqlar

Biroq ushbu muammolarni bartaraf etish bo'yicha tizimli choralar ko'rilmoqda. Xususan, raqamlashtirish, ochiqlik siyosati va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish orqali inson huquqlarini ta'minlash samaradorligini oshirish ko'zda tutilgan.

Xulosa

Yangi O'zbekistonda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash bo'yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Konstitutsiyaviy o'zgarishlar, qonunchilikni takomillashtirish, institutsional tizimni rivojlantirish va xalqaro standartlarni joriy etish orqali inson huquqlarining huquqiy kafolatlari mustahkamlanmoqda.

Shu bilan birga, ushbu yo'nalishdagi islohotlarni davom ettirish, amaliyotda samaradorlikni oshirish va fuqarolarning huquqiy madaniyatini rivojlantirish muhim vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6012-son Farmoni. – 2020. – 2–5-betlar.
- 2.Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy strategiyasi (2020–2024). – 2024. – 3–10-betlar.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi ma'lumotlari. – 2024. – 4–8-betlar.
- 4.“Yangi O'zbekiston va inson huquqlari” maqolasi. – 2025. – 1–3-betlar.
- 5.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir). – 2023. – 5–15-betlar.
- 6.Oliy sud hisobotlari. – 2024. – 6–9-betlar.
- 7.O'zbekiston Respublikasi parlament materiallari. – 2023. – 2–6-betlar.
- 8.Pravacheloveka.uz axboroti. – 2024. – 3–7-betlar.
- 9.Adliya vazirligi ma'lumotlari. – 2024. – 2–5-betlar.
- 10.Gov.uz qonun hujjatlari bazasi. – 2025. – 1–4-betlar.
- 11.Ombudsman hisobotlari. – 2024. – 3–8-betlar.
- 12.UNDP O'zbekiston loyihalari materiallari. – 2023. – 5–9-betlar..